

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

1(1) 2018

Երևան - 2018

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Ս. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիրանոյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Գ. Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Ս. Գ. Մեղրյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝
ՀՀ, 0025, Երևան,
Ալեք Մանուկյան 1,
ԵՊՀ իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ 060-71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.y-su.am
publishing.y-su.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 32.625 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2018
Հանձնված է տպագրության՝
20.04.2018

ԲՈՎԱՆՂԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՊԵՏԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ԳՈՐԾԱՌՈՒԹՎՈՐՄԱՆ ՓՈՐՁԸ ԵՎ ԱՐԴԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՍԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՅԵՑԱԿԱՐԳԱՅԻՆ
ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ7

Վիկտորյա Օհանյան

ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԵՆՍԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ
ՄԻՋՃՅՈՒՂԱՅԻՆ ԵՎ ԻՆՏԵԳՐԱԼ ՄՈՏԵՑՈՒՄՆԵՐԸ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ
ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ21

Տարոն Միմոնյան

ԻՐԱՎԱԲԱՆԻ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ XXI
ԴԱՐՈՒՄ. ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ34

Варг Геворкян

К ВОПРОСУ О МЕХАНИЗМЕ ВЛАСТИ КАК О СТРУКТУРНОМ
ЭЛЕМЕНТЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ОБЩЕСТВА46

Գևորգ Դանիելյան

ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԱԶԳԱՅԻՆ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ58

Վարդան Այվազյան

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԻՍԵՄԱՏԵԽՆԻԿԱՆ.....78

Անահիտ Մանասյան

ԿԱՅՈՒՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ95

Ռուստամ Մախմուդյան

ԵԶՐԻՆԵՐԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ
ՄԻՋԱԶԳԱՅՆՈՐԵՆ ԶՃԱՆԱԶՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ111

Հասմիկ Ենգոյան

2016 թ. Դեկտեմբերի 16-ի «ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔՈՎ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՀՀ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԽՈՐՀՐԴԻ
ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 130

Рита Арустамян	
ФУНКЦИЯ ОХРАНЫ ПРАВ И СВОБОД ГРАЖДАН И ИХ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПЕРЕД ОБЩЕСТВОМ	138
Դավիթ Հակոբյան	
ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՆ ՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ, ԴՐԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ.....	154
Լիպարիտ Մելիքջանյան	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՎ ՆԱԽԱՏԵՍՎԱԾ ՍԵՐՎԻՏՈՒՏԻ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ.....	166
Արսեն Թավադյան	
ԱՆՎԱՎԵՐ ԳՈՐԾԱՐՔՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	176
Ռաֆիկ Գրիգորյան	
ՍՊԱՌՈՂԱԿԱՆ ՎԱՐԿԻ ՎԱՂԱԺԱՄԿԵՏ ՄԱՐՄԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	189
Արա Գաբուզյան	
ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾՈՎ ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ ՆԱԽԱՏԵՍԵԼՈՒ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....	203
Աննա Մարգարյան	
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍՆԵՐԻ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ	213
Тигран Симонян	
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ, ГОСУДАРСТВЕННО- ПРАВОВЫЕ, ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ И ВОСПИТАТЕЛЬНЫЕ МЕРЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ПРЕСТУПНОСТИ МОЛОДЕЖИ.....	234
Սամվել Դիբրանյան	
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՔԻ ԷԱԿԱՆ ԽԱԽՏՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԻ ԲԵԿԱՆՍԱՆ ՀԻՄՔ	262

Վահե Ենգիբարյան

ԴԱՏԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼ
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ ՀՀ
ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....276

Տաթևիկ Սուլջան

ԱՆՁԻ ԿՈՂՄԻՑ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԳԱՂՏՆԻ ՁԱՅՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԱՊԱՑՈՒՅՑ ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ296

Արմեն Հովհաննիսյան

ՆՈՐ ԵՐԵՎԱՆ ԵԿԱԾ ԵՎ ՆՈՐ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐՈՎ ԲՈՂՈՔ
ՆԵՐԿԱՅԱՅՆԵԼՈՒ ԺԱՄԿԵՏՆԵՐԻ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ
ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ.....314

Սերգեյ Մարաբյան

ԱՆՉԱՓՈՒՄԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԴԱՏՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԿԱՄ ՊԱՏԺԻՑ
ԲՆՈՒՅԹԻ ՀԱՐԿԱԴՐԱՆՔԻ ՄԻՋՈՑ ԿԻՐԱՌԵԼՈՎ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄԸ ԴԱԴԱՐԵՑՆԵԼՈՒ

ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԸՍՏ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ.....326

Հրայր Ղուկասյան, Անահիտ Հարությունյան

ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ
ԿԻՐԱՌՎՈՂ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀՆԱՐՔՆԵՐԻ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ
ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ.....352

Գուրգեն Ներսիսյան

ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ
ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....375

Սերգեյ Մեղրյան

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ ՆԱԽԱԳԻԾԸ,
ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՎՈՂ
ԼՈՒԾՈՒՄՆԵՐԸ.....395

Վահե Հովհաննիսյան	
ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	430
Վարդուշ Եսայան	
ՀԱՅՑԱՊԱՀԱՆՋԻ ՓՈՓՈԽՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ	
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	445
Վահագն Դալլաքյան	
ՀԱՅՑԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	458
Օլիմպիա Գեղամյան	
ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՎԵՃԵՐԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ԱՐՏԱԴԱՏԱԿԱՆ ԿԱՐԳԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	472
Տիգրան Խաչիկյան	
ԵՍՏՄ ՄԱՔՄԱՅԻՆ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ «ՄԱՔՄԱՅԻՆ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ ՄԻՋԵՎ ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	484
Հեղինե Գրիգորյան	
ՋՐԱՅԻՆ ՌԵՍՈՒՐՍՆԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐԻ ՇՈՒՐՋ	496
Անի Սիմոնյան	
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՋՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	513

ԵԶՐԻՆԵՐԻ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԵՂԵՌՆԻ ՄԻԶԱԶԳԱՅՆՈՐԵՆ ՉՃԱՆԱԶՄԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔ

Ռուստամ Մախմուդյան
*ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավոր, Պետական-իրավական
և մարդու իրավունքների պաշտպանության հարցերի
վճռական հանձնաժողովի նախագահի տեղակալ,
ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Ենթադրվում էր, որ 21-րդ դարում աշխարհը կլինի ավելի ժողովրդավարական և մարդասեր: Սակայն ոչ միայն ենթադրությունն իրականություն չդարձավ, այլև համաշխարհային հանրությունը կանգնեց ավելի ուժեղ արհավիրքի առջև՝ ի դեմս ինքնակոչ իսլամական պետության (այսուհետ նաև՝ ԻԼԻՊ): Վերջինս հատկանշական է նրանով, որ գոյություն ունեցող աշխարհաքաղաքական զարգացումներն ու աշխարհի գրեթե բոլոր կողմերում շարունակվող պատերազմներն էականորեն տարբերվում են ԻԼԻՊ-ի նպատակներից: Վերջիններս ցանկանում են վերջնականապես ամբողջ աշխարհում գերիշխող դարձնեն իսլամն ու դրա հետ փոխկապակցված երևույթները:

Հայ հասարակությանն ավելի է «հետաքրքրում» այս գործընթացը նրանով, թե որքանով է 1915 թ. Հայոց ցեղասպանության միջազգային-իրավական չճանաչումը բովանդակային առումով նպաստել մեր ժամանակներում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Խոսքը մասնավորապես միջազգային մակարդակով անպատժելիության մթնոլորտի մասին է ու դրա արդյունքում վրա հասնող հետևանքների: Հայոց ցեղասպանությունից հետո ընդամենը տարիներ անց մարդկության դեմ ուղղված ահաբեկչական հանցագործություններ տեղի ունեցան տարբեր մակարդակներով, որոնց կենտրոնական դիտակետում հիմնականում քրդերն էին: Վերջիններիս նկատմամբ իրականացվող գործողությունները ոչ միայն թուրքական¹, այլ նաև

¹ Տե՛ս **Кочои С. М.**, О геноциде, терроре и массовых нарушениях прав человека; Киров, 2002г., էջ 15:

արաբական կազմակերպությունների վարած քաղաքականության արդյունքն էին՝ համապատասխանաբար Թուրքիայում և Իրաքում¹:

Արդեն 2014 թվականի սկզբին՝ Իրաքում և Միրիայում կառավարական գորքերի դեմ հաջող մարտերից հետո, սուննի մահմեդական կազմակերպության նախաձեռնությամբ զարկ տրվեց այն գործընթացին, ըստ որի՝ Իրաքի և Լևանտի Իսլամական պետությունը հայտարարեց օկուպացված տարածքներում Իսլամական խալիֆաթ, իսլամական պետություն ստեղծելու մասին: Գործընթացի սկզբնական փուլում միջազգային հանրությունը հայտարարում էր, որ Իրաքի բանակը որը, ի դեպ, վերապատրաստվել էր ամերիկյան գորքերի կողմից, իրենց կողմից նախագծված Մահմանադրությամբ կոչված էր պաշտպանելու քաղաքացիական բնակչությանը, սակայն վերջիններս ոչ միայն պարտություն կրեցին, այլև չկարողացան ահաբեկիչների առաջխաղացման ընթացքում կանխել գերժամանակակից գենք ձեռք բերելու գործընթացը: Ընդ որում, բոլորովին վերջերս ռուս-թուրքական փոխհարաբերություններում առաջացած լարվածության ընթացքում հանրությանը ներկայացվեց տեղեկատվություն այն մասին, որ ահաբեկչական խմբավորումներին գենք մատակարարել է Թուրքիան Իրաքում եղած նավթի «դիմաց»: Պետք է նշել, որ միջազգային հանրությունն այսօր գործ ունի ոչ թե սովորական ահաբեկչական կազմակերպության հետ, այլ ահաբեկչական պետության, որն ունի իր սեփական կառավարությունը և օրենքները:

Հատկանշական է, որ վերջին տասնամյակում Իրաքում տեղի ունեցած բազմաթիվ ահաբեկչական հարձակումների մեծ մասն ուղղված է կրոնական ատելության դեմ, մասնավորապես՝ քրիստոնյաների և եզդիների: Այդ առումով ժամանակագրությունը փաստում է հետևյալը. 2007 թ. օգոստոսի 14-ին Մինջարում վառելիքով բռնկված երկու տանկերի պայթյունի հետևանքով զոհվել է ավելի քան 800 եզդի, իսկ վիրավորվել՝ ավելի քան 300 մարդ: Այնուհետև՝ 2014 թ. օգոստոսի 3-ին, «Իսլամական պետության» զինված խմբերը հարձակվեցին եզդիներով բնակեցված Մինջար քաղաքի վրա, և միայն այդ հարձակման ընթացքում զոհերի քանակը եղել է ավելի

¹ Իրաքյան Քուրդիստանում քրդերի նկատմամբ վարած քաղաքականության նախաձեռնողն ու իրագործողը Սադամ Հուսեյինն էր: Այդ մասին մանրամասն տե՛ս **Кочои С.М.**, նշվ. աշխ., 8-12 էջեր:

քան երեք հազար մարդ: Անպատրաստ ու խաղաղ բնակչությունը առանց զենք թողեց իր տները և հեռացավ լեռներ: Լեռներում այդ մարդիկ հայտնվել էին աղետալի պայմաններում, որտեղ չոչնչանալու նպատակով դիմում էին ողջ աշխարհին՝ օժանդակություն ցուցաբերելու խնդրանքով: Սովի, ծարավի և արևի 50 աստիճան ջերմության հետևանքով լեռներում մահացել էր մոտ հազար մարդ, ավելի քան 200 հազար եզդիներ դարձել էին փախստականներ: Ընդ որում, հաշվի չառնելով լեռներում և դրսում գտնվող ընտանիքների անելանելի ու անօգնական վիճակը՝ իսլամիստները եզդիների նկատմամբ իրականացնում էին անգամ հրետանային և հրթիռային հարձակումներ: Իհարկե, քրիստոնյաների նկատմամբ հավաճանքը նոր երևույթ չէ Մերձավոր Արևելքում, այնուամենայնիվ այսօր էլ այդ տարածաշրջանում շարունակում է լուրջ վտանգի տակ մնալ նաև քրիստոնեության գոյությունը:

Նկարագրված իրավիճակները կարծես թե 1915 թվականին հայ ժողովրդի նկատմամբ կատարված գործողությունների վերաբարտադրությունն են եղել: Պատճառը մեկն է. Ոճրագործները իրենց կատարածի համար նախկինում համարժեք պատժի չեն ենթարկվել, և ահա ուղիղ հարյուր տարի անց ականատեսն ենք այն ամենին, ինչի միջով անցել է հայ ժողովուրդը: Պետք է նշել, որ փախստական ու անօթևան դարձած եզդիներին օգնություն ցուցաբերելու պատրաստակամություն, ի թիվ այլ պետությունների, հայտնեց նաև Հայաստանի Հանրապետության Կառավարությունը, որը ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության միջոցով կազմակերպել էր մարդասիրական օգնության տեղափոխումը համապատասխան բնակավայրեր¹: Ավելին, քաղաքացիական նախաձեռնությամբ հայաստանաբնակ եզդիների հետ հայ հասարակությունը նույնպես նախաձեռնեց օգնություն ցուցաբերելու գործընթաց, և շուրջ 20 օրվա ընթացքում հավաքված իրերն ու դրամական միջոցները տեղ հասցվեցին: Պարզ է մեկ ճշմարտություն. նախաձեռնության հիմքում դրված էր այն, որ ցե-

¹ Իրաքի հատվածում եզդիների թվաքանակը, ըստ տարբեր տվյալների, կազմում է մոտ 800.000 մարդ: Նրանցից, 500.000-ն ապրում են Սինջար թահամասում, որը գտնվում է Իրաքի հյուսիսում, Սիրիայի և Թուրքիայի սահմանի մոտ և կազմում է Նինվեի նահանգի մաս, իսկ ևս 300.000 եզդիներ ապրում են Քուրդիստանի (Իրաքյան Քուրդիստանի) դաշնային շրջանում:

դասպանություն տեսած հայ ժողովուրդը շատ ավելի լավ է պատկերացնում օգնության ձեռք մեկնելու անհրաժեշտությունը, քանի որ նման իրավիճակում հայտնվել են նրանց նախնիները:

Սույն գիտական աշխատության շրջանակներում անհրաժեշտ է բացահայտել հետևյալ իրավական հարցադրումները.

1. Տեղի ունեցած գործընթացները արդյո՞ք ընդգրկվում են «ցեղասպանություն» միջազգային-իրավական եզրույթի տակ,

2. Արդյո՞ք եզրինների նկատմամբ 2014 թ. օգոստոսին տեղի ունեցածը պատճառական կապի մեջ չի գտնվում այն հանգամանքի հետ, որ հարյուր տարի առաջ դեռևս հայերի նկատմամբ թուրքերի կողմից բարբարոսական գործողությունները չեն դատապարտվել և պետությունների կողմից չեն ճանաչվել որպես ցեղասպանություն:

Միանգամից կարող ենք փաստել, որ «իսլամական պետության» կողմից քաղաքացիական խաղաղ բնակչության դեմ ուղղված բարբարոսական գործողությունները ակնհայտորեն համընկնում են ցեղասպանություն եզրույթի հետ: Ավելին, նման եզրահանգմանը հաջորդում է այն փաստարկումը, որ այս ոճրագործությամբ մենք ականատես ենք ժամանակակից պատմության առաջին ցեղասպանությանը, որը կատարվում է ոչ թե դասական իմաստով, պետության կամ նրա իշխանության կողմից, այլ կազմակերպության կողմից, որը չի վերահսկվում որևէ պետության կողմից և ճանաչվում է որպես անհարկչական: Սա էլ է առանձնահատկություն՝ ի տարբերություն նախկինում գոյություն ունեցող անհարկչությունների, որոնց նպատակը միջազգային-իրավական առումով անհարկչիչների կողմից պատասխանատվությունից խուսափելն է:

Գրականության մեջ «ցեղասպանություն» եզրույթն ունի հետևյալ բացատրությունը. այն բաղկացած է հունական «genos» (ոսասա, ցեղ) և լատինական «cide» (սպանություն) բառերից, որը, 1944 թ. լեհ իրավագետների կողմից օգտագործվելուց զատ, կիրառվել է նաև Ռաֆայել Լեմկինի կողմից՝ Նացիստական Գերմանիայի և հրեաների միջև տեղի ունեցածի վերաբերյալ կայացած Նյուրնբերգյան դատավարության ժամանակ: Ընդ որում, այնտեղ այդ համատեքստում օգտագործվել է ոչ միայն գենոցիդ, այլ նաև էթնոցիդ եզրույթը, որոնց բացատրության մեջ կարծես թե եղել են որոշակի ընդհանրություններ:

Համաձայն 1948 թ. ընդունված «Ցեղասպանություն հանցագործությունը կանխելու և պատժելու մասին» կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 2-րդ հոդվածի՝ ցեղասպանություն նշանակում է հետևյալ գործողություններից ցանկացածը՝ կատարված ազգային, էթնիկական, ցեղական կամ կրոնական որևէ խմբի, որպես այդպիսին, լրիվ կամ մասնակի ոչնչացման մտադրությամբ.

(ա) այդ խմբի անդամների սպանությունը,

(բ) այդ խմբի անդամներին մարմնական լուրջ վնասվածքներ կամ մտավոր վնաս պատճառելը,

(գ) որևէ խմբի համար կյանքի այնպիսի պայմանների միտումնավոր ստեղծումը, որոնք ուղղված են նրա լրիվ կամ մասնակի ֆիզիկական ոչնչացմանը,

(դ) այդ խմբի միջավայրում մանկածնությունը կանխելուն միտված միջոցների իրականացումը,

(ե) երեխաների բռնի փոխանցումը մարդկային մի խմբից մյուսին:

Եթե Թուրքիայի նկատմամբ Կոնվենցիայի դրույթները չկիրառելու կողմնակիցների կարծիքներին ի հակառակ խոսվում է ռետրոակտիվ էֆֆեկտի¹ (հետադարձ ուժ) մասին, ապա եզրինների նկատմամբ կատարվածը դասական ցեղասպանության օրինակ է: Ավելին, Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածը ցեղասպանության պատժելի արարք է դիտարկում նույնիսկ այն կատարելու նպատակով դավադրությունը, հրահրումը, ցեղասպանությունը կատարելու փորձը և հանցակցելը: Նշված հոդվածի արտացոլումը սույն աշխատության մեջ փաստում է այն մասին, որ բոլորովին պարտադիր չէ ցեղասպանության կատարումը պատժելի արարք դիտարկելը: Նկատի ունենալով, որ օգոստոսյան իրադարձություններից հետո Թուրքիայի իշխանությունները ոչ միայն դատապարտեցին եզդիների նկատմամբ կատարվածը, այլև թույլատրելի «միջանցքներ» էին ստեղծում «Իվա-մական պետություն» խմբավորման անդամների համար կարող ենք ասել, որ թուրքերն այս անգամ նույնպես անմասն չեն մնացել հա-

¹ Տե՛ս Վիգեն Քոչարյան, «Հայոց ցեղասպանության միջազգային իրավական որակումը և դրա ժխտման համար քրեական պատասխանատվությունը», «Օրինականություն», N 1, 2015 թ., (Հատուկ թողարկում: ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես), էջեր 41-44:

մաշխարհային այնպիսի ցավի պատճառումից, ինչպիսին է ցեղասպանությունը: Համենայնդեպս այդպիսի տեղեկատվությունն այնքան էլ աղքատիկ չի եղել, և անգամ միջազգային մամուլն է դրան անդրադարձել: Այսինքն՝ անգամ եթե ոչ կատարման, գոնե Կոնվենցիայի 3-րդ հոդվածում նշված դրսևորումները վերագրելի են Թուրքիային: Իսկ ինչպես միշտ, այս անգամ ևս Թուրքիան փորձել է «հեռու պահել» իրեն այդ գործընթացներից՝ դրանով իսկ նպատակ ունենալով խուսափել պատասխանատվությունից:

2014 թվականին եզդիների նկատմամբ տեղի ունեցած ոճրագործությունից հետո Հայոց եղեռնի 100-ամյա տարելիցի կապակցությամբ ցեղասպանությունը պատժելի արարք ճանաչելու վերաբերյալ բազմաթիվ կարծիքներ են արտահայտվել: Համաձայն դրանց՝ թուրքական իշխանության տեսակետները այդ փաստերով հարուցված քրեական գործերում ներառված ապացույցների և արձանագրությունների կորստի վերաբերյալ, ինչպես նաև այն կարծիքի մասին, որ Հայոց ցեղասպանության հարցը պետք է ուսումնասիրեն պատմաբանները, մեկ նպատակ են հետապնդում՝ հնարավորինս հարցը տեղափոխել իրավական հարթությունից դեպի պատմաքաղաքական հարթություն: Բացի դրանից՝ հեղինակներն արդարացիորեն եզրակացնում են, որ նպատակներից մեկն էլ այն է, որ թուրքերը դրանով ցանկանում են, ի թիվս այլ ձգտումների, սառեցնել Հայոց եղեռնի փաստի ճանաչման գործընթացը¹:

Ինչ խոսք, ցեղասպանությունները երբեք էլ իրենց մեջ միայն իրավական տարրեր չեն պարունակել, դրանցում մշտապես առկա է եղել քաղաքական տարրը, առանց որի Կոնվենցիայում առկա նպատակներից որևէ մեկը չէր կիրառվելու: Այդուհանդերձ, ակնհայտ է, որ եզդիների նկատմամբ իրագործվածը ցեղասպանություն է Կոնվենցիայի հետևյալ դրսևորումների գոյությամբ.

1. Եզդիներին որպես կրոնական խմբի ոչնչացում: 2014 թ. օգոստոսի 3-ին ԻԼԻՊ-ի զինված խմբավորումները, գրավելով Մոսուլ բնակավայրը, ներխուժել են եզդիներով բնակեցված Սինջար քաղաք,

¹ Գևորգ Դանիելյան, «Հայոց Եղեռն» և «Ցեղասպանություն» եզրույթների փոխհարաբերությունը, «Օրինականություն», N 1, (ՀՀ դատախազության գիտագործնական և ուսումնամեթոդական հանդես), 2015 թ., էջ 21-30:

որը սահմանակից է Սիրիայի հետ: Մինջարում սպանվածների և մահացածների թիվը գերազանցել է 300 հազարը:

2014 թ. օգոստոսի 15. համաշխարհային լրատվամիջոցները տեղեկատվություն տարածեցին շուրջ 80 եզդիների մասին, որոնք գազանաբար սպանվել են իսլամիստների կողմից: Ինչպես հետագայում հաղորդել է BBC ռադիոկայանը, իսլամիստները եզդիներին 5 օր շարունակ ստիպում էին փոխել իրենց կրոնը և ընդունել իսլամը: Այնուհետև բնակչությանը կենտրոնացրել են գյուղի դպրոցում և ոչնչացրել հիմնականում տղամարդկանց, իսկ կանանց և երեխաներին տարել են անհայտ ուղղությամբ¹: Ավելի ուշ (Sky News) լրատվական աղբյուրը, հղում կատարելով վկաներին, հաղորդել է, որ իսլամիստները մահապատժի են ենթարկել մոտ 400 եզդիների:

«Իսլամական պետություն»-ը Իրաքի հարավում իրականացնում էր զանգվածային էթնիկ «մաքրումներ», որոնց անդրադարձել էր այնպիսի միջազգային հեղինակավոր իրավապաշտպան կազմակերպություն, ինչպիսին Amnesty International-ն է: Վերջինս իր տարբեր հրապարակումներում և տարածած հայտարարությունների մեջ նշում է, որ օգոստոս ամսվա ընթացքում Մինջար նահանգում սպանվել են եզդի համայնքի հազարավոր ներկայացուցիչներ:

Եզդիների նկատմամբ իրագործված ոճրի մասին պակաս տեղեկատվություն չի ունեցել նաև ՄԱԿ-ը, մասնավորապես ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հարցերով հանձնակատարը ներկայացնում է անզամ բազմաթիվ փաստեր, որոնք վկայում են այն վայրագությունների մասին, որոնք կատարվել են եզդիների նկատմամբ: ՄԱԿ-ը առաձնահատուկ շեշտադրում է կատարել այն հանգամանքի վրա, որ ըստ իրենց ունեցած տեղեկությունների՝ օգոստոսի 24-25-ն ընկած ժամանակահատվածում ԻԼԻՊ-ի գրոհայինների կողմից Շեյխա Մաննա հոզևոր կենտրոնում գնդակահարվել են եզդի համայնքի 14 ղեկավարներ:

Նշված գործողությունները ոչ այլ ինչ են, քան ցեղասպանություն, որտեղ նպատակը եզդիների ոչ իսլամական լինելու պատճառով:

¹ Курдистан: исламисты зверски расправились с 80 езидами [Электронный ресурс]. URL: http://www.bbc.co.uk/russian/rolling_news/2014/08/140815_ri-iraq_yazidis_alleged_massacre.shtml (дата обращения: 01.10.2014).

նով կրոնական հողի վրա ոչնչացնելն է եղել, ինչն էլ Կոնվենցիայի 2-րդ հոդվածի հանգամանքներից մեկն է:

2. Ցեղասպանություն որակելու հաջորդ հանգամանքը եզրինե-րին՝ որպես խմբի ***անդամներին, մարմնական լուրջ վնասվածքներ կամ մտավոր վնաս հասցնելն*** է: Այդ գործողությունները հիմնակա-նում դրսևորվել են նրանում, որ Սինջարի և նրա մերձակա բնակա-վայրերի վրա իսլամական հարձակումները և հետագա զավթումնե-րը ողբերգական հետևանքներ են ունեցել եզդի կանանց և աղջիկնե-րի համար: Մասնավորապես Իրաքյան Քուրդիստանի խորհրդարա-նի պատգամավորների հայտնած տեղեկատվության համաձայն՝ գրոհայինների կողմից առևանգվել են 13-56 տարեկան շուրջ 5000 կին և աղջիկ¹: Ընդ որում, դրանցից մեծ մասի ոչ միայն ճակատագի-րը հայտնի չէ, այլև իսլամիստները փորձում էին կանանց վաճառքի հանել: Համաձայն ՄԱԿ-ի կողմից ներկայացված տվյալների՝ իսլա-միստները առևանգված եզդի կանանց և աղջիկներին գնապիտակնե-րը վզներին տանում են Մոսուլ քաղաքի շուկա և բանակցում գնորդ-ների հետ «ստրկուհիների» գնի շուրջ²: Նրանց կյանքի պահպանման պայմաններն են եղել իսլամի ընդունումը և ամուսնությունը ջիհա-դիստի հետ³:

Մեկ այլ՝ Իրաքյան Քուրդիստանի Կանանց գործերով Բարձրա-գույն խորհրդի ղեկավարի պնդմամբ՝ Մոսուլի բանտում գտնվող առևանգված կանանց ջիհադիստները օրվա ընթացքում բազմաթիվ

¹ Действия «Исламского государства Ирака и Леванта» могут быть квалифи-цированы как преступления против человечности [Электронный ресурс]. URL: http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=22232#.VCzwr_1_vng (дата обращения: 02.10.2014).

² Vian Dakhil's Acceptance Speech- Are We Really in the Third Millennium? [Электронный ресурс]. URL: <http://www.rawinwar.org/content/view/247/188/> (дата обращения: 10.10.2014). [20] Боевики используют езидских девушек в качестве «живого щита» [Электронный ресурс]. URL: http://kurdistan.ru/2014/09/25/news-22446_Boeviki_ ispolzuyut_ ezidskih_ devushek _v_ kachestve_zhivogo_schita.html (дата обращения: 04.10.2014).

³ Yezidi MP: Militants Retreated from Villages to Escape Stench of Massacred Victims [Электронный ресурс]. URL: <http://rudaw.net/english/world/10092014> (дата обращения: 05.10.2014).

անգամ ենթարկել են սեռական բռնության, իսկ երբեմն էլ ջիհադիստները կանանց խցից տարել են ու այլևս չեն վերադարձրել¹:

Ա. Պոլիտկովսկայայի անվան միջազգային մրցանակի 2014 թ. մրցանակակիր, Բրաքյան Քուրդիստանի խորհրդարանի պատգամավոր Վիան Դահիլի փոխանցմամբ՝ 6 եզդի աղջիկ բանտում, չդիմանալով սեռական բռնություններին, կախվելու միջոցով ինքնասպան են եղել, իսկ երեք քույրեր ստորացումներից ու նվաստացումներից խուսափելու նպատակով կտրել են իրենց երակները և արնաքամ լինելով՝ մահացել:

Գիտագործնական հետազոտության տեսանկյունից հետաքրքրական են այն դիտարկումները, ըստ որոնց՝ Թուրքիան, իր աչքի առջև տեսնելով իսլամիստների նման վայրագությունները, ընդամենը քաղաքական հետևյալ մարտավարությունն է որդեգրել. եթե ցանկանան, եզդիները կարող են գալ և իջևանել Թուրքիայում՝ միջոցներ չձեռնարկելով պահման և գոյությունը պաշտպանելու ուղղությամբ: Որևէ կասկած չի կարող հարուցել այն, որ եզդիական խմբի անդամներին մարմնական վնասվածքներ չեն հասցրել, չեն նվաստացրել և ստորացրել, հետևաբար տվյալ պարագայում անկախ նրանից՝ Թուրքական պետության թողտվությունն առկա է, թե ոչ, բոլոր դեպքերում արձանագրվում է ցեղասպանության փաստը: Պարզապես Հայոց ցեղասպանության հետ զուգահեռներ անցկացնելու տրամաբանությունը մեկն է՝ ժամանակին համարժեք պատիժ չնշանակելը հենց հանգեցնում է իրական կյանքում նման ահասարսուռ դեպքերի: Այս համատեքստում 2016 թ. ԵՄԽԿ կողմից «Վացլավ Հավելի մարդու իրավունքների մրցանակ»-ի արժանացած, Եզդիների ցեղասպանություն վերապրած, մարդու իրավունքների հայտնի ակտիվիստ Նադիա Մուրադը Հայաստանի Հանրապետություն այցելելու ժամանակ հայտնել է հետևյալ կարծիքը. *«Հայոց ցեղասպանության միլիոնավոր զոհերի ցավը շարունակվում է մեկ դար անց: Վստահ եմ, որ տասնամյակներ հետո նույն ցավով պետք է ետ նա-*

¹ Islamic State accused of capturing Yazidi women and forcing them to convert, or else [Электронный ресурс]. URL: http://www.washingtonpost.com/national/religion/islamic-state-accused-of-capturing-yazidi-women-and-forcing-them-to-convert-or-else/2014/08/07/5e6080ba-1e70-11e4-9b6c-12e30cbe86a3_story.html# (дата обращения: 05.10.2014).

յենք ու խոսենք ԻԼԻՊ-ի գործած ցեղասպանության, մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունների մասին: Այս շրջանը շարունակելու է նույն պտույտը դեռ երկար ժամանակ, քանի դեռ մարդկությունը չգտնի նմանատիպ վայրագությունների կանխարգելման բանաձևը»:

ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների գծով գլխավոր հանձնակատարը, հանդես գալով հայտարարությամբ, մասնավորապես իր խորին մտահոգությունն է հայտնել ստեղծված այն իրավիճակի վերաբերյալ, որի գոհ են դարձել իսլամիստների կողմից առևանգված եզդի կանայք: Համաձայն որոշ տվյալների՝ նրանց վաճառում են ստրկության, ստիպողաբար ամուսնացնում իսլամիստների հետ կամ ենթարկում սեռական բռնության¹: Այս պարագայում հարկ է նշել, որ Ռուանդայի միջազգային տրիբունալը մարդկության դեմ հանցանք կատարելու և ցեղասպանության մեջ մեղավոր է ճանաչել սեռական բռնություն կատարող անձանց: Մասնավորապես 1998 թ. Ժան Պոլ Աքայեզի գործի դատավճռում Տրիբունալը նշել է, որ խուբու ցեղի գրոհայինների կողմից թութսի ցեղի կանանց նկատմամբ կատարած պարբերաբար սեռական բռնությունները ցեղասպանության ակտ են՝ խմբի անդամների մարմնական լուրջ վնասվածք կամ մտավոր խանգարում պատճառելով²:

Բացի դրանից՝ Հռոմի Միջազգային քրեական դատարանի կանոնադրությունը (հոդված 9) բացահայտում է, որ «մարմնական լուրջ վնասվածք կամ մտավոր խանգարում պատճառելու միջոցով ցեղասպանություն» հասկացությունն իր մեջ ներառում է «խոշտանգում, բռնաբարություն, սեռական բռնություն, անմարդկային կամ արժանապատվությունը նվաստացնող վերաբերմունք» հասկացությունները, սակայն չեն սահմանափակվում միայն թվարկվածով:

¹ Report: ISIS Puts Literal Price Tags on Abducted Girls [Электронный ресурс]. հասանելի է հետևյալ կայքէջում URL:<http://news.yahoo.com/report-isis-puts-literal-price-tags-abducted-girls-164302036—abc-news-topstories.html> (дата обращения: 04.10.2014):

² ООН осуждает убийство женщин-активисток боевиками «ИГ» в Ираке [Электронный ресурс]. URL: <http://www.svoboda.org/content/article/26605705.html> (дата обращения: 01.10.2014).

Վերոշարադրյալ արձանագրված փաստերը, ինչպես նաև միջազգային-իրավական կարգավորումները մեկ անգամ ևս վկայում են ցեղասպանությունը բնորոշող հերթական հանգամանքի առկայության մասին:

3. Ցեղասպանությունը բնութագրող հաջորդ հատկանիշն է ***որևէ խմբի համար կյանքի այնպիսի պայմանների միտումնավոր ստեղծումը, որոնք ուղղված են նրա լրիվ կամ մասնակի ֆիզիկական ոչնչացմանը***: Եթե Հայոց ցեղասպանության ժամանակ ահավոր դժվար էին եղած փաստերը պահպանելը, դրանք հետագայում տնօրինելն ու օգտագործելը, ընդհուպ հրապարակելը, ապա ժամանակակից գիտատեխնիկական միջոցների հազեցվածության, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների զարգացվածության մակարդակի պայմաններում կատարված բոլոր գործողությունները արտացոլված են ոչ միայն լուսանկարների տեսքով, այլ նաև տեսաձայնագրությունների, որոնք որպես անհերքելի, հանրահայտ փաստեր, ավելի մեծ հնարավորություն են տալիս համաշխարհային հանրությանը՝ համապատասխան հետևություններ անելու: Ինչպես նախորդ մյուս պայմանների, այնպես էլ այս պայմանի գոյության վերաբերյալ կարելի է հետևություններ անել բացառապես փաստական տվյալների հիման վրա: Ընդ որում, դրանց գոյության մասին վկայում են ինչպես տարբեր իրավապաշտպան, այնպես էլ միջազգային հեղինակավոր կազմակերպություններ:

Մասնավորապես ՄԱԿ-ի տվյալների համաձայն՝ ԻԼԻՊ-ի հարձակումների հետևանքով շուրջ մեկ միլիոն մարդ տեղահանվել և դարձել է աստանդական: Միայն 2014 թ. օգոստոսի վերջին երկու շաբաթվա ընթացքում այս կամ այն կրոնական խմբին պատկանող 250.000 մարդ հարկադրված է եղել լքել իր տունը¹: Հենց այս տվյալների հիման վրա էր, որ ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղար Պան Կի Մունը եզրինների և այլ փախստականների դրությունը կոչեց հուսահատ. «Նույնիսկ այն դեպքերում, երբ մարդկանց հաջողվում է դուրս պրծնել վտանգավոր գոտուց, այնուամենայնիվ նրանք դեռ ստիպ-

¹ Военные преступления/Под ред. Роя Гутмэна и Дэвида Риффа. Пер. с англ. – М., Текст, 2001, с. 119.

ված են հաղթահարել դժվարություններով լի ճանապարհ՝ կիզիչ արևի տակ»¹:

ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամի (ՅՈՒՆԻՄԵՖ) տվյալների համաձայն՝ օգոստոսի 3-4-ը Մինջարի լեռնային շրջաններում ջրագրկումից մահացել է 56 եզդի երեխա: Օգոստոսի 6-ին նրանց թիվը հասել է 150-ի: Ընդհանուր առմամբ շաբաթվա ընթացքում Մինջարի լեռներում զոհվել է 250 երեխա, ևս 25 հազար երեխա, ներառյալ ծնողներին կորցրած հարյուրավոր երեխաներին, մահվան շեմին է եղել²:

«Շատերին միանգամից սպանում են, մնացածին՝ զրկում հացից, ջրից և դեղորայքից», - հայտնում է ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հանձնակատարի տեղակալ Ֆլավիա Պանսիերին: Փախստականների շարքերում շատ են ծերերն ու երեխաները, որոնք, ուժասպառ լինելով, մահանում են³:

Համաձայն ՄԱԿ-ի փախստականների գերագույն հանձնակատարի խոսնակ Ադրիան Էդվարդսի՝ ջիհադիստների գործողությունները և փախստականների մոտ Մինջար լեռան վրա ջրի ու պարենամթերքի բացակայությունը ստիպում են դիտարկել իրավիճակը որպես պոտենցիալ ցեղասպանություն⁴: Միայն պաշտոնապես հայտարարված տվյալներն ու ՄԱԿ-ի կողմից արտահայտված դիրքորոշումներն արդեն իսկ վկայում են Կոնվենցիայով սահմանված Ցեղասպանություն եզրույթի առկայության մասին, քանի որ իսլամիստները, ստեղծելով այնպիսի պայմաններ, ինչպիսիք են ջրի, հացի և պայմանների բացակայությունը, դրանով գործողությունները

¹ In squalid exile, Iraqi Yazidis hope for return [Электронный ресурс]. URL: <http://news.yahoo.com/squalid-exile-iraqi-yazidis-hope-return-072954852.html> (дата обращения: 11.10.2014).

² Число погибших в горах Синджара будут расти [Электронный ресурс]. URL: http://kurdistan.ru/2014/08/07/news-21939_CHislo_pogibshih_v_gorah_Sindzhara_budet_rasti.html (дата обращения: 04.10.2014).

³ Езидские дети ищут родителей [Электронный ресурс]. URL: http://kurdistan.ru/2014/10/06/news-22522_Ezidskie_deti_ischut_roditeley.html (дата обращения: 04.10.2014).

⁴ ООН об Ираке: жестокость непредставимых масштабов [Электронный ресурс]. URL: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/09/140901_iraq_massive_human_rights_abuses.shtml (дата обращения: 01.10.2014)

ուղղվում են եզդիների լրիվ կամ մասնակի ոչնչացմանը և վերջապես եզդիական ցեղի վերացմանը, սպանությանը:

Չետաքրքրական է նաև այն, որ ցեղասպանությունը բնութագրող հանգամանքների մասին ոչ միայն Կոնվենցիան է անդրադարձնում, այլ նաև Հռոմի Միջազգային քրեական դատարանի կանոնադրությունը: Համաձայն հիշյալ կանոնադրության 9-րդ հոդվածի՝ «կենսապայմաններ» հասկացությունն իր մեջ ներառում է «գոյատևելու համար անհրաժեշտ ռեսուրսներից՝ պարենամթերք, բժշկական խնամք, միտումնավոր գրկումը, կամ կացարաններից պարբերաբար հեռացնելն ու արտաքսումը», ինչն իհարկե այսքանով չի սահմանափակվում, պարզապես խնդրո առարկային վերաբերելի են հենց այս հանգամանքները: Իսկ այն բոլոր տեղեկությունները, որոնք այս կամ այն գրկանքի մասին էին խոսում, միարժեքորեն ընդգրկվում են «կենսապայման» հասկացության մեջ:

4. Ցեղասպանություն եզրույթն ամբողջացնող այնպիսի հանգամանք, ինչպիսին *այդ խմբի միջավայրում մանկածնությունը կանխելուն միտված միջոցների իրականացումն է*, ուղղակիորեն փոխկապակցված է նախորդ կետերի, մասնավորապես երկրորդ կետի հետ: Ինչպես արդեն նշել ենք, սպանել ու կտտանքների են ենթարկվել տղամարդիկ, կանայք վաճառվել են իբրև ստրկուհիներ: Այս պայմաններում սպանվել են մարդիկ, չկան կանայք և տղամարդիկ, չի կարող լինել նաև մանկածնություն: Չետևաբար այս կետը նույնպես Ցեղասպանություն եզրույթը բնութագրող պայման է:

5. Ցեղասպանությունը բնութագրող վերջին հանգամանքը *երեխաների բռնի փոխանցումն է մարդկային մի խմբից մյուսին*: Ասվածը նշանակում է, որ եզդիների կրոնական խմբի երեխաներին այլ կրոնական խմբի մարդկանց փոխանցելով՝ դրանով իսկ կատարում են մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություն, իսկ ավելի հստակ ցեղասպանությունը:

Համաձայն Հյուսիսային Իրաքից ստացված տվյալների՝ եզդի կանանցից շատերը ծննդաբերել են Մոսուլի բանտում, սակայն գրոհայինները վերցրել են նրանցից երեխաներին: *«Շարունակվող հակամարտությունը աղետալի հետևանքներ ունի երեխաների համար»*, - հայտարարել է ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հանձնակատարի տեղակալ Ֆլավիա Պանսիերին: Ընդ որում, առավել ծանր խախտումներ գրոհայինները կատարում են այլ կրոնական խմբերին

պատկանող երեխաների հանդեպ: ԻԼԻՊ-ն առևանգում է տղաներին, օգտագործում նրանց կամ որպես զինվոր, կամ կենդանի վահան: Նրանցից ոմանց ստիպում են դառնալ արյան դոնոր վիրավոր գրոհայինների համար¹:

Վերոշարադրայի համատեքստում կարելի է փաստել, որ եզդի երեխաների (18 տարեկանից ցածր անձանց) փոխանցումը այլ իսլամական խմբին հետևում է եզդիների՝ որպես կրոնական խմբի մասնակի կամ լրիվ ոչնչացման նպատակին:

Համաձայն 2014 թ. հոկտեմբերի 2-ի ՄԱԿ-ի կողմից Իրաքին աջակցության առաքելության և ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների գծով գլխավոր հանձնակատարի միացյալ զեկույցի՝ ԻԼԻՊ գրոհայինների գործողությունները այլ կրոնական խմբերի նկատմամբ նպատակ են հետապնդում ճնշել և ոչնչացնել այդ խմբերը կամ ազատել նրանցից օկուպացված տարածքները²:

Այս հանգամանքը, մեր կարծիքով, ապացուցում է ցեղասպանության մեկ տարրի առկայություն ԻԼԻՊ գրոհայինների գործողություններում՝ սուբյեկտիվ «մտադրություն՝ լրիվ կամ մասնակիորեն ոչնչացնել եզդիներին»:

Եզդիների փրկության համար, ում կյանքին վտանգ է սպառնում, անհրաժեշտ է անհապաղ միջազգային միջամտություն³:

Օգոստոսի 7-ին ԱՄՆ նախագահը հանդես եկավ հայտարարությամբ, ըստ որի՝ ԱՄՆ-ն, համաձայն Իրաքի կառավարության խնդրանքի, սկսում է ռազմական գործողություն Սինջար լեռան վրա գտնվող խաղաղ իրաքցիներին փրկելու նպատակով:

¹ США направляют в Курдистан солдат, ООН говорит о геноциде [Электронный ресурс]. URL: http://newsru.co.il/mideast/13aug2014/usiraq_a204.html (дата обращения: 04.10.2014).

² Совет по правам человека обсудил ситуацию в Ираке [Электронный ресурс]. URL: http://www.un.org/russian/news/story.asp?NewsID=22203#.VCzrav1_vng (дата обращения: 02.10.2014).

³ Report on the Protection of Civilians in Armed Conflict in Iraq:6 July-10 September 2014. Pp.12-16 [Электронный ресурс]. URL: www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC_Report_FINAL_6July_10September2014.pdf (последнее посещение – 04.10.2014).

Նրա խոսքերով՝ ԻՀ ահաբեկիչները հատկապես դաժան են վարվում կրոնական փոքրամասնությունների, մասնավորապես քրիստոնյաների և եզդիների նկատմամբ:

Մի շարք հեղինակներ, որոնց թվում է նաև ՄԱԿ-ի մարդու իրավունքների հարցերով գերագույն կոմիսարը Իրաքում կատարվող եզդիների նկատմամբ բռնությունները դասում են մարդկության դեմ հանցագործությունների շարքին:

Իրաքում կատարված միջազգային իրավունքի նորմերի խախտման և մարդու իրավունքների դեմ ուղղված հանցագործությունների համար պատասխանատվության ենթարկելու անհրաժեշտության մասին խոսել է նաև ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհուրդը:

Մեր կարծիքով՝ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործությունները, որոնք կատարվել են և որոշ տվյալներով նաև շարունակում են կատարվել այսօր եզդիների նկատմամբ, պետք է համարվեն ցեղասպանություն, ինչի ապացույց կարող են հանդիսանալ ոչ միայն միջազգային կազմակերպությունների հաշվետվությունները կամ ականատեսների, լրագրողների և այլ անձանց վկայությունները, այլ նաև իսլամիստների կողմից համացանցում տեղադրված մի քանի տասնյակ տեսահոլովակները և լուսանկարները, որոնցում պատկերված են եզդիների սպանության և հարկադիր կրոնավորության տեսարանները:

Վերոգրյալի կապակցությամբ գտնում ենք, որ Իրաքի կառավարությանն անհրաժեշտ է վավերացնել Հռոմյան համաձայնագիրը և ճանաչել միջազգային քրեական դատարանի իրավասությունը՝ դառնալով նրա լիիրավ անդամ:

Եզդիների ցեղասպանության և վայրագ գործողությունների կատարման ու անպատիժ մնալու մասին 2014 թ. սեպտեմբերին իր մտահոգություններն է ներկայացրել նաև ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսյանը ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի 69-րդ նստաշրջանում¹: Ըստ նրա՝ Հայաստանը բարձրաձայնել է Միրիայի հայ բնակչության և Իրաքի հյուսիս-արևմուտքում բնակվող եզդի բնակչության պաշտպանությունն ապահովելու անհրաժեշտությունը և ցանկալի է

¹ Ելույթն ամբողջապես հասանելի է <http://www.president.am/hy/press-release/item/2014/09/24/President-Serzh-Sargsyan-New-York-speech/> կայք էջում:

համարում միջազգային համայնքի միասնական դիրքորոշումն այս հարցում:

Ի տարբերություն Հայոց մեծ եղեռնի՝ ժամանակակից շատ հեղինակավոր միջազգային կազմակերպություններն ու հզոր գերտերությունները կատարել են և շարունակում են կատարել իրենց առջև դրված խնդիրը՝ անել ամենաանհնարինը ինչպես հայ ժողովրդի նկատմամբ կատարվածը, այնպես էլ դրան հաջորդող նման վայրագությունները ցեղասպանություն ճանաչելու ուղղությամբ: Պետք է նշել, որ ԱՄՆ Ներկայացուցիչների պալատը 2016 թ. մարտի 14-ին միաձայն ընդունել է բանաձև՝ հայտարարելով, որ Իրաքի և Սիրիայի իսլամական պետությունների կողմից քրիստոնյաների, եզդիների և այլ կրոնական ու էթնիկ փոքրամասնությունների դեմ իրականացվող վայրագությունները, ռազմական հանցագործությունները մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ են, և պետք է կոչ անել, որպեսզի բոլոր նման անթույլատրելի արարքները կոչվեն իրենց օրինական անուններով, այն է՝ մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ և ցեղասպանություն:

Չափազանց կարևոր է ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի կողմից ընդունված պատմական բանաձևն այն մասին, որ սկսելու է միջազգային հետաքննության իրականացումը Իրաքում ԻԼԻՊ-ի կողմից կատարված հանցագործությունների մասով ապացույցներ հավաքելու նպատակով, որոնք կարող են հետագայում օգտագործվել ԻԼԻՊ-ի դեմ անցկացվելիք դատավարությունների ժամանակ:

Այդ բանաձևը լիազորում է ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին հատուկ խորհրդատուի նախաձեռնությամբ ստեղծել քննչական թիմ, որի նպատակն է հավաքել փաստեր այնպիսի գործողությունների վերաբերյալ, որոնք կարող են որակվել որպես ցեղասպանություն, պատերազմական հանցագործություններ և մարդկության դեմ ուղղված հանցագործություններ: Ընդ որում, համաձայն բանաձևի հեղինակների՝ ապացույցները պետք է հավաքվեն «ամենաբարձր չափանիշներին համապատասխան» «արդար և անկախ» քրեական դատավարություններում օգտագործելու նպատակով:

Եվ վերջապես, ՄԱԿ-ը գտնում է, որ ԻԼԻՊ-ի կողմից ցեղասպանություն է իրականացվել եզդի ժողովրդի, ինչպես նաև շիաների, քրիստոնյաների, սունիների և այլ խմբերի նկատմամբ: Իսկ այս պարագայում ամենամտահոգիչն այն է, որ, ըստ ՄԱԿ-ի բանաձևի, այդ-

պիսի ցեղասպանություն կատարած անձինք որևէ պատասխանատվության չեն ենթարկվել, բացի դրանից՝ օրըստօրե անհետանում են ապացույցները, պղծվում են գերեզմանները, անհայտ դառնում ականատեսները, ինչպես նաև ոչնչացվում հիմնավորող այլ փաստաթղթերն ու բժշկական ապացույցները:

Մեր առջև դրված իրավական երկու հարցադրումներից առաջինին կարելի է անդրադառնալ այն ծավալով, որ միջազգային իրավական նորմի վերլուծությունն ու փաստական հանգամանքների քննարկումը հնարավորություն են տալիս եզրակացնելու, որ, այո, ինչպես 1915 թ. ապրիլին, այնպես էլ 2014 թ. օգոստոսին համապատասխանաբար հայերի և եզդիների նկատմամբ տեղի է ունեցել ցեղասպանություն: Չկա որևէ հատկանիշ, որի բացակայության ուժով կարելի է հետևություն անել ցեղասպանության բացակայության մասին:

Իսկ ինչ վերաբերում է երկրորդ հարցադրմանը, մեր խորին համոզմամբ, 100 ամյա տարելիցին կրկին անգամ հիշելով Հայոց ցեղասպանության զոհերին, հարկ ենք համարում ևս մեկ անգամ կարևորել ցեղասպանության ճանաչման և դատապարտման անհրաժեշտությունը, ինչն ուղղված է հետազայում նմանատիպ հանցագործությունների կանխարգելմանը: Պատահական չէ, որ անգամ գիտական հոդվածի վերնագիրն ինքնին տեղի ունեցածի ողջ արտացոլումն է, իսկ մենք, վերահաստատելով մեր դիրքորոշումը, արձանագրում ենք, որ ցեղասպանությունը չպետք է պատժելի արարք լինի միայն կոնվենցիոն մակարդակով, այլ ցեղասպանությունը պետք է համարվի մարդկության դեմ ուղղված ամենածանր ոճիրը, որի կատարման համար որևէ ազգի կամ խմբավորման պատասխանատվությունից խուսափելու կառուցակարգեր չպետք է գոյություն ունենան: Եթե 1915 թ. կատարվածը միջազգային հանրային կողմից պատշաճ գնահատականի և պատժի արժանացած լիներ, վստահ ենք՝ 21-րդ դարում նման ոճիր գործելը եզդիների նկատմամբ կբացառվեր: Նույնիսկ հայաստանաբնակ մեր հայրենակիցներից մեկը նշել էր, որ «ցեղասպանությունը ցեղասպանություն է ծնում», շարունակելով միտքը, վերջինս կայքէջերում առաջարկել էր հետևյալը. «եկեք վերջ դնենք մարդկային կոտորածներին, ... նրանք իրենց իսկ

հայրենիքում սպանվում են մի պատճառով, որ եզդի են, ինչպես հայերը՝ Օսմանյան կայսրությունում՝ հայ լինելու համար»¹:

ГЕНОЦИД ЕЗИДОВ КАК ПОСЛЕДСТВИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО НЕПРИЗНАНИЯ ГЕНОЦИДА АРМЯН

Рустам Махмудян
Депутат Национального Собрания РА,
заместитель Председателя постоянной комиссии
по государственно-правовым вопросам и защите прав человека,
доцент кафедры конституционного права ЕГУ,
кандидат юридических наук

В данной статье, основываясь на принципах международного права и мы квалифицировали действия, совершенные в 2014 году против езидов в Северном Ираке, как геноцид, отдельно анализируя элементы термина «геноцид», известные в международном праве. Кроме того, действия, описанные автором, проанализированы в систематической связи, продемонстрированы безнаказанность в рецидиве геноцидов, в частности, по мнению автора, геноцида против езидов в 1915 году, а также изучены действия, совершенные Османской Турцией против армян, которые еще не признаны на международном уровне и преступники оставлены безнаказанными.

¹ Տե՛ս <http://blognews.am/arm/news/182866/cexasapanutyuny-cexaspanutyun-etsnum.html> կայք էջ: Հետաքրքրական է աղբյուրի այն տեղեկատվությունը, ըստ որի՝ ԻԼԻՊ-ում մեծամասնություն են կազմում հենց թուրքերը, այնուհետև՝ չեչեններն ու դադստանցիները:

THE GENOCIDE OF THE YEZIDIS AS A RESULT OF THE NON-RECOGNITION OF THE ARMENIAN GENOCIDE

Rustam Makhmudyan

*Member of the National Assembly of the RA,
Deputy Chairman of the NA Standing Committee on State and
Legal Affairs and Human Rights Protection,
Docent at the YSU Chair of Constitutional Law,
Candidate of Legal Sciences*

In the article "The Genocide of the Yezidi as a result of the International Recognition of the Armenian Genocide" the Author, based on the international principles of legal analysis, described the acts against the Yezidis in Northern Iraq in 2014 as genocide, separately analyzing the elements of the term genocide known in international law.

Besides, the described by the author actions have been analyzed already in a systematic connection, showing the impunity in case of recurrence of genocides, in particular, according to the author, the genocide against the Yezidis in 1915, as well as the fact that evil actions committed by the Ottoman Turkey against the Armenians have not yet been recognized internationally and the criminals have been left unpunished.

Բանալի բառեր - եզդի ժողովրդի, Մինջար, ցեղասպանություն, ահաբեկչական, ԻԼԻՊ, միջազգային-իրավական, բռնություն

Ключевые слова: езиды, Синдjar, геноцид, терроризм, ИЛИП, международно-правовой, насилие

Keywords: Yezidi people, Sinjar, genocide, terrorist, ILIP, international-legal, violence